

Moviments humans en l'espai euromediterrani: repercussió de les revoltes

Xavier Aragall

Per tal d'avaluar l'impacte i la repercussió sobre els moviments humans que pugui tenir l'actual onada de revoltes que estan tenint lloc al Magreb i el Maixreq, es fa necessari diferenciar els efectes immediats i els canvis que aquests puguin comportar a mitjà i llarg termini.

Abans d'avançar en aquest sentit, cal fer una breu descripció del punt de partida previ a les revoltes. En aquest escenari cal diferenciar, d'una banda, les dinàmiques migratòries, i, de l'altra, les polítiques que es dissenyaven i s'implementaven per tal de gestionar les migracions a nivell regional.

Pel que fa a les dinàmiques migratòries, la Mediterrània s'erigeix com un punt d'articulació entre el nord desenvolupat i el sud en vies de desenvolupament. Un espai on existeixen prou diferències entre les regions per permetre complementaritats. Així, Europa, on les poblacions es troben en procés de decreixement i envelliment, pot beneficiar-se de la proximitat de regions amb poblacions molt més joves i on els mercats de treball no poden crear suficients nous llocs de treball per absorbir l'oferta existent, ni tampoc tenen capacitat de generar llocs de treball estables, regulars, formals, dignes, etc. Tal com apunten perspectives realitzades, al nord creixerà, amb diferent intensitat, la demanda de mà d'obra per cobrir buits del mercat laboral, mentre que paral·lelament als països en vies de desenvolupament l'excés de mà d'obra, sobretot causat per una gran quantitat de joves que està arribant al mercat de treball, permetrà connectar oferta i demanda, fet que configurarà, per tant, un nou sistema de mobilitat laboral internacional.

Un altre aspecte destacat és que els països del Magreb i també Egipte, encara que en menor mesura, havien esdevingut països de trànsit d'un flux migratori que s'iniciava a l'Àfrica subsahariana, i que s'havia intensificat arran de la desestabilització de regions receptores d'immigració intraafricana, com ara la Costa d'Ivori o la pròpia Nigèria. La contenció d'aquests fluxos migratoris, que sovint eren l'origen del trànsit irregular d'immigració cap a Europa, s'havia convertit en un recurs polític per als països del sud de la Mediterrània, un element tàctic utilitzat a l'hora d'establir l'agenda política i de cooperació, tant a nivell bilateral com multilateral, en el marc del Procés de Barcelona.

Com a conseqüència d'aquests dos elements, la gestió de les migracions es mou entre el reforçament del control fronterer (bloqueig fronterer, convenis de repatriació) i l'intent de gestionar l'entrada d'immigració laboral qualificada per cobrir els creixents buits del mercat laboral que apareixen arran de l'envel·liment de la població, el que s'apuntava com una via per passar de l'enfocament securitari a un enfocament global a l'hora d'abordar la gestió de les migracions.

Cal destacar que, malgrat la clara tendència cap un enfocament més centrat en el control i la seguretat, ha anat desenvolupant-se tímidament un enfocament global que gradualment està sent assumit en el diàleg i les relacions que estableix la Unió Europea amb els països d'origen de les migracions, com ara el propi diàleg euromediterrani, la Política Europea de Veïnatge i també en el diàleg euroafricà al voltant de les migracions i el desenvolupament. El fil conductor és la generació d'una coalició d'interessos entre els països implicats per tal d'establir formes de migració més ordenades i generar la voluntat política de compartir la responsabilitat de la seva gestió.

No podem preveure encara l'abast de les actuals revoltes sobre aquest marc actual de gestió de les migracions. Malgrat tot, caldrà tenir molt present que un dels factors impulsors de les revoltes és l'atur entre el jovent, i per tant es farà cada cop més necessari que el diàleg euromediterrani actuï seguint un enfocament global que tingui present la necessitat d'incidir en el diferencial salarial entre les dues ribes, així com també en la informalitat del mercat laboral, ja que aquests dos elements tenen com a conseqüència que la immigració s'hagi convertit en un factor estructural dels mercats laborals dels països del sud i l'est de la Mediterrània.

Tampoc no podem descartar un escenari a causa del qual es reforci la gestió fronterera, legitimada ara pel fet que els convenis no se signin més amb règims dictatorials, ja que l'externalització de la gestió fronterera havia implicat exportar tecnologies relacionades amb el control i la seguretat a governs autoritaris, cosa que contradeia l'objectiu de la política exterior de la UE de protegir els valors fonamentals de la democràcia.

Si tornem a l'anàlisi de l'impacte a curt termini, no deixa de ser una obvietat que les dimensions que adquireix la revolta a Líbia, esdevenint un conflicte bèl·lic, provoca en primer lloc una emergència humanitària per la fugida de persones refugiades. Es dona el fet que Líbia ha estat un país d'immigració, i per tant tenia un paper destacat en la configuració dels fluxos sud-sud. En aquest sentit, una gran part dels refugiats que són objecte de l'actuació de l'ACNUR eren persones immigrades a Líbia, solapant-se doncs dos processos. A mitjà termini caldrà veure com queda la situació a Líbia en tant que era l'únic país del sud que rebia immigració, vinculada bàsicament a la indústria del petroli, i caldrà veure cap a on s'estan desviant els fluxos migratoris que, procedents del sud del Sàhara, es dirigien a Líbia o bé passaven per Líbia en direcció cap a Europa. Una probable conseqüència és que aquests fluxos es desviïn cap a l'oest i reapareguin amb força al corredor Algèria-Marroc, i també cap a la costa atlàntica. En tots dos casos pot implicar que es reiniciïn els trajectes amb embarcacions precàries, com els cayucos o les pasteres. Paral·lelament, la via cap a l'est amb objectiu final a la frontera entre Turquia i Grècia

també pot veure créixer la densitat de trànsit de persones. No obstant això, l'opacitat del règim libi ens impedeix saber del cert quina era la magnitud de les migracions irregulars subsaharianes cap a Líbia o les que travessaven aquest país.

Finalment, cal no oblidar que si bé a curt termini el principal factor que es pot veure alterat són les migracions de trànsit, ja sigui per la situació dels immigrants irregulars en països en plena transició política, quan no en situacions de confrontació bèl·lica, caldrà veure també si les transicions democràtiques poden incidir en canvis en les economies dels països protagonistes, i si la fi del despotisme i la corrupció generalitzada permet desenvolupar economies amb capacitat de generar expectatives de futur que incideixin en la decisió d'emigrar.

L'evolució d'aquests aspectes determinarà el canvi del sistema migratori al Magreb i a Egipte. Tot i així, existeix el risc que les revoltes no puguin cristal·litzar canvis en positiu i no siguin capaces ni a mitjà i ni a llarg termini d'alterar i transformar les principals causes per les quals les persones decideixen emigrar, és a dir, un mercat de treball que ofereixi oportunitats reals d'integrar-se al món laboral i tenir un horitzó professional digne. Si no és així, el flux migratori cap al nord seguirà constant i fins i tot podria augmentar.